

KÖNYVISMERTETÉSEK. — FOLYÓIRATSZEMLE.

Dr. Gesztelyi Nagy László: A jövődó magyar intelligencia és a tanya-kérdés. Szeged, 1928. Bethlen Gábor Kör kiadványai: 3. sz.

Nem régiben egyik szegedi tanyai iskolai körzet igazgatójával beszélgetve hallottam, hogy a szegedi tanyai iskolákban nem egy olyan gyermek jár, aki soha nem látta a várost és soha sem látott négy-öt háznál többet közel egymáshoz. Fogalma sincs arról, hogy milyen lehet egy falu, mert azt legfeljebb képen látta a beszéd és értelem gyakorlati tanítása alkalmával. Hirtelenjében az jutott eszembe, vajjon ennek a gyerekeknek lehet-e nehezebben megmagyarázni a város fogalmát, vagy a városi gyerekek a tanyáét? Azt hiszem tökéletesen egyiket se lehet. Be kell hozni a tanyai gyereket a városba, a városit kivinni a tanyára, mert a képnek elevennek kell lenni, amit semmiféle beszéd és értelemgyakorlat tal pótolni nem lehet.

Ilyen elgondolás vezethette a Bethlen Gábor Kört is akkor, amikor a magyar tanyavilág egyik kitűnő ismerőjét, Gesztelyi Nagy Lászlót kérte fel a fenti kérdéstről szóló előadás megtartására, amelyet most nyomtatásban is hozzáférhetővé tett.

A magyar parasztot már sokan felfedezték: az üzleti ügyekben utazó varrógépügynöktől a képviselőjelöltig sok mindenféle ember. Volt, aki cifra bútort gyűjtött a házában, aki hímzéseit szedegette össze, aki lelkivilágának kincseit leste el tőle, de az életével senki sem törődött. Hiszen a tanyai ember jól él, mindene megvan, amit szeme-szája megkíván. Igénye pedig minimális. Ez volt az elgondolás.

A tanya kérdés pedig nőtt önmagától, észrevétlenül s ma, amikor a csonka ország lakosságának 19 százaléka, kereken másfél millió ember él odakint, szerző szerint „legtöbb helyen emberhez alig illő helyzetben“, annyi problémát rejt magában, hogy nehéz volna megállapítani, melyiket kell és lehet legelőször megoldani.

Mi a magunk részéről az egész kérdést kulturális kérdésnek látjuk, amelynek csak mellékhatásai azok a kérdések, amelyeket szerző felemlít. Mellékhatások, de olyan szerepük van, mint a növény hajszál gyökereinek: ezek szívják fel a kultura tápfalékát. Az utak, a közegészségügy, a közigazgatás, a gazdálkodás kérdésének megoldása mind a kultura előhaladásának lehetőségét jelenti s bármelyiknek megoldása ehez a végső célhoz vezet.

Meg kell barátkozni azzal a gondolattal, hogy a tanyai ember nem olyan kuriózum, amit az idevetődő idegennek meg kell mutatni a maga — amúgyis megváltozott — „eredetiségében“, hanem olyan tagja a magyar társadalomnak, amelynek joga van — nem csak a lehulló morzsákhoz — hanem a kultura asztalának fehér cipójához is.

Aki a tanyát csak eldorádónak képzeli, annak melegen ajánljuk figyelmébe Gesztelyi Nagy László füzetét, amelyből megismeri a nehéz valóságot: a betevő falattal talán mindig rendelkező, de minden egyebet nélkülöző tanyavilágot.

Banner János.

Zenei Szemle. Főszerk.: *Járosy Dezső*. Fel. szerk.: *Szabolcsi Bence*. Főmunkatárs: *Tóth Aladár*. 1929. I. k. 84 l. — A nagyérdemű Járosy Dezső temesvári zenekutató és zeneesztétikus által alapított havi folyóirat eb-

ben az évben negyedévi szemlévé alakult át s a felelős szerkesztést Major Ervintől a Kodály, Bartók iskolájában nevedezett fiatal zenekutató: Szabolcsi Bence vette át. — Úgy látszik, hogy minden hangos bejelentés nélkül lassanként ez a szemle lesz a magyar népzenei kutatás propagálója és eredményeinek gyűjtőhelye; ezért folyóiratunknak is méltó figyelemmel kell kísérnie működését. Programja azonban nem csupán a népzene, felöleli a „grand art“ jelenségeit és problémáit is s ebben a körben meggyőződéses harcossá annak az iránynak, mely a magyar népzene méltó számbavételétől, értékelésétől és tanulmányozásától várja nemzeti zenénk és zenekulturánk diadalmas jövőjét, aminek mesteri alapvetését Kodály és Bartók már megadta s amely irány tulajdonképpen (Petőfi és Arany régen megjárt útja felé mutat. Erről szól *Tóth Aladár* kitűnő cikke: *Zenekulturánk alapja: a népzene!* — A szélesebb társadalmi rétegek zenei művelődésének kérdéseit és lehetőségeit is érinti *Lichtenberg Emil* alapos elmélkedése: *Rádió és zeneművészet.* — *Bartók Béla: Zenefolklore-kutatások Magyarországon* címen a prágai népművészeti kongresszuson bemutatott jelentésének vázlatát adja. — *Domokos Pál Péter* csikszeredei tamár — Csik megye lelkes néprajzi kutatója. — *A csiksobotfalvi Kájoni-kézirat* c. tanulmányában egy a múlt évben általa fölfedezett, régi egyházi népénekeket tartalmazó kótás kéziratos könyvről számol be, amely énekgyűjtemény, szerinte, *a Kájoni-Cantionale első kézirata. Közül egy hasonmást és tíz dallamot.* (A kéziratot a Nemzeti Múzeumnak szereztük meg.) — *Lajtha László: Népies játékok és táncok Magyarországon* c. dolgozatát először a prágai kongresszuson mutatta be. Egyebek közt hangsúlyozza az alakoskodásokban és gyermekjátékokban lappangó egykori táncaink töredékeinek tánc történeti fontosságát. — *Szabolcsi Bence* a tőle megszokott filológiai lelkiismeretességgel *Tinódi zenéje* címmel közöl nagyobb tanulmányt; foglalkozik a Mátray-féle megfejtésekkel, Tinódi dallamainak a régi népénekekhez s a ma is élő népi dallamokhoz való viszonyával, adván a variánsok bőséges sorozatának könyvészetét is. A nagyértékű cikkhez kapcsolódik ugyancsak Szabolcsinak a szemle e számához mellékelt kiadványa: *Tinódi dallamai* (35 l.), melyben 24 kóta hasonmása és megfejtése foglaltatik a régi és népi variánsok bibliografiájával együtt. (E két tanulmány együtt is megjelent *Kodály szerkesztésében* sorakozó *Magyar Zenei Dolgozatok* 6. számaként.) — *Ugyanő: Két énekelt verbunkos* c. közleményében újra kiadja a *Gvadányi* által szerzett s már 1790-ben megjelent ilyen jellegű dallamot, továbbá *Csonkoni: A korán megtisztelt virtus* c. ünnepi köszöntőjének hasonló természetű kótáját, — utóbbit a Nemzeti Múzeum kézirata alapján; (másik ismert kézirata a sárospataki kollégium könyvtárában.) — Az említetteken kívül több értékes cikk szól — folyóiratunkat kevésbé érdeklő — zeneművészeti és zenetörténeti kérdésekről.

Viski K.

Föld és Ember. IX. évf. 1. sz. — „Nyíregyháza és Debrecen településformája“ c. cikkében *Györffy István* egy Treiber G. nevű erdélyi szász mérnök hasonló című két cikkével foglalkozik, melyek a „Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde“ tavalyi évfolyamában jelentek meg. Györffy cikkéből úgy tűnik ki, hogy Treiber „a településtörténelmi adatok teljes mellőzésével pusztán alaprajz vizs-

ben az évben negyedévi szemlévé alakult át s a felelős szerkesztést Major Ervintől a Kodály, Bartók iskolájában nevedezett fiatal zenekutató: Szabolcsi Bence vette át. — Úgy látszik, hogy minden hangos bejelentés nélkül lassanként ez a szemle lesz a magyar népzenei kutatás propagálója és eredményeinek gyűjtőhelye; ezért folyóiratunknak is méltó figyelemmel kell kísérnie működését. Programja azonban nem csupán a népzene, felöleli a „grand art“ jelenségeit és problémáit is s ebben a körben meggyőződéses harcossá annak az iránynak, mely a magyar népzene méltó számbavételétől, értékelésétől és tanulmányozásától várja nemzeti zenénk és zenekulturánk diadalmas jövőjét, aminek mesteri alapvetését Kodály és Bartók már megadta s amely irány tulajdonképpen (Petőfi és Arany régen megjárt útja felé mutat. Erről szól *Tóth Aladár* kitűnő cikke: *Zenekulturánk alapja: a népzene!* — A szélesebb társadalmi rétegek zenei művelődésének kérdéseit és lehetőségeit is érinti *Lichtenberg Emil* alapos elmélkedése: *Rádió és zeneművészet.* — *Bartók Béla: Zenefolklore-kutatások Magyarországon* címen a prágai népművészeti kongresszuson bemutatott jelentésének vázlatát adja. — *Domokos Pál Péter* csikszeredei tamár — Csik megye lelkes néprajzi kutatója. — *A csiksobotfalvi Kájoni-kézirat* c. tanulmányában egy a múlt évben általa fölfedezett, régi egyházi népénekeket tartalmazó kótás kéziratos könyvről számol be, amely énekgyűjtemény, szerinte, *a Kájoni-Cantionale első kézirata. Közül egy hasonmást és tíz dallamot.* (A kéziratot a Nemzeti Múzeumnak szereztük meg.) — *Lajtha László: Népies játékok és táncok Magyarországon* c. dolgozatát először a prágai kongresszuson mutatta be. Egyebek közt hangsúlyozza az alakoskodásokban és gyermekjátékokban lappangó egykori táncaink töredékeinek tánc történeti fontosságát. — *Szabolcsi Bence* a tőle megszokott filológiai lelkiismeretességgel *Tinódi zenéje* címmel közöl nagyobb tanulmányt; foglalkozik a Mátray-féle megfejtésekkel, Tinódi dallamainak a régi népénekekhez s a ma is élő népi dallamokhoz való viszonyával, adván a variánsok bőséges sorozatának könyvészetét is. A nagyértékű cikkhez kapcsolódik ugyancsak Szabolcsinak a szemle e számához mellékelt kiadványa: *Tinódi dallamai* (35 l.), melyben 24 kóta hasonmása és megfejtése foglaltatik a régi és népi variánsok bibliografiájával együtt. (E két tanulmány együtt is megjelent *Kodály szerkesztésében* sorakozó *Magyar Zenei Dolgozatok* 6. számaként.) — *Ugyanő: Két énekelt verbunkos* c. közleményében újra kiadja a *Gvadányi* által szerzett s már 1790-ben megjelent ilyen jellegű dallamot, továbbá *Csonkoni: A korán megtisztelt virtus* c. ünnepi köszöntőjének hasonló természetű kótáját, — utóbbit a Nemzeti Múzeum kézirata alapján; (másik ismert kézirata a sárospataki kollégium könyvtárában.) — Az említetteken kívül több értékes cikk szól — folyóiratunkat kevésbé érdeklő — zeneművészeti és zenetörténeti kérdésekről.

Viski K.

Föld és Ember. IX. évf. 1. sz. — „Nyiregyháza és Debrecen településformája“ c. cikkében *Györffy István* egy Treiber G. nevű erdélyi szász mérnök hasonló című két cikkével foglalkozik, melyek a „Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde“ tavalyi évfolyamában jelentek meg. Györffy cikkéből úgy tűnik ki, hogy Treiber „a településtörténelmi adatok teljes mellőzésével pusztán alaprajz vizs-

gálat alapján megállapítja, hogy e városokat a középkorban németek alapították“. Ezzel szemben Györffynek az a véleménye, hogy „mindkét cikk a felületességnek és tudománytalanságnak olyan példája, amilyen-nel német író tollából nem igen szoktunk találkozni“. (1 l.) Az értekezés két részre oszlik. Egy negatívra, mely teljes mértékben megcáfolja Treiber naiv következtetéseit és egy pozitívra, mely a két város település-formájának helyes magyarázatát adja. Treiber Nyiregyháza és Debrecen térképéből igyekezik a legrégebb település formáját megállapítani és azt a német városok formájához hasonlónak találván, pusztán ennek alapján a két várost német településnek jelenti ki. Györffy ellenben a teljes történeti adattömeg, oklevelek, feljegyzések felhasználásával kimutatja, hogy ezen a vidéken soha német telepesek nem éltek. Nyiregyházát nyilván izmaeliták, vagyis mohamedán kunok vagy bolgárok alapították, később magyarok, az eredeti települések elpusztulásával a XVI. sz.-ban a hajdúk, majd oroszok és végül nagyobb számban tótok telepedtek ide. A magyarság a tótok betelepülésekor kevés kivétellel elhagyta Nyiregyházát s a betelepült tótok az egész várost megszállották s a város település formáját nekik köszönheti.

Debrecen sem német település. Györffy szlávnak sem hiszi. Itt is az árpádkori magyarországi törökségre gondol. „A név legrégebb alakja a Várad Regestrumban előforduló Debrecun, olv. Dēbrēsziun. Ez az alak egy török Dēbrēsziun megfelelője (v. ö. Némethi Gyula M. Ny. XXI. 273). „Szászoknak pedig Debrecen településformájának kialakításához semmi közük“. Mert a Treiber által elképzelt „kőfalaknak sehol semmi nyoma nem került napfényre soha . . . Nem is volt itt a kőépítkezés szokásban még a közelmúltban sem. A tágas telkekből álló széles utcátömbök, a kifele szélesedő utcák azt mutatják, hogy állattenyésztő, földművelő népek szállották meg Debrecen s azok alakították ki mai formáját“. (21 l.)

Széphalom. III. évf. 3—4. sz. — A folyóirat állandó „Alföld“ rovatában két bennünket érintő cikket olvasunk. Az egyiket *Lambrecht Kálmán* írja Móra Ferenchez intézett levél formájában a pusztuló szélmal-mok érdekében. Megírja, hogy Angliában és Hollandiában egyesület alakult abból a célból, hogy a régi malmok teljes eltűnését megakadályoz-zák, s így hazájuk ethnográfiai kincséből egy ilyen rendkívül jellemző elemet elveszni ne hagyjanak. Egyenesen társadalmi úton tartanak fent néhány malmot. Lambrecht Kálmán most arra kéri Mórát, hasson oda, hogy a város urai határozzák el magukat és „vásároljanak meg a dorozs-mai határ legendás szélmalmai közül egyet, ha futja, kettőt vagy többet is és kezeljék városi üzemként. Örlessék rajta a város cselédeinek liszt-jét, örlessenek rajta akár egyebet is és mentsenek meg még vagy egy paprikamalmot is“. Mi magunk is csak szívből üdvözölhetjük ennek az eleven múzeumnak a tervét.

A másik cikket a szerkesztő egyenesen „a Szegeden megjelenő Né-pünk és Nyelvünk c. folyóirat, a szegedi Alföldkutató Bizottság és a többi „alföldi“ kulturális tényező figyelemébe“ ajánlja. *Karl János* írta és címe „A dán alföldön“. A kis rajz impressziókat vázol egységes képpé fogva eleven, élvezetes módon. Igen jó összefoglaló képet ad a dán alföld terepéről, birtokviszonyairól, a dán kishirtokos alakjáról és okos, cél-tudatos gazdálkodásáról, mely a modern technika összes eredményeit

felhasználja s a maximumot produkálja. Az ember ezt az írást is azzal a kesernyés mosollyal olvassa, amivel minden a boldog Dániát ismerető írást: mit lehetne csinálni *itt, nálunk, ezzel az emberanyaggal*, ha... Tessék elolvasni Milotay István vezércikkét a Magyarország május 5-i számában.

Joó Tibor.

KÉRDÉSEK.

7. kérdés. Élnék-e még az Alföldön olyan öreg emberek, akik tudják a kun nyelvű Miatyánkot? Kik ezek, hol laknak, kitől tanulták, és hogyan hangzik ezen imádságnak általuk tudott szövege.

8. kérdés. Minek tartja az alföldi magyar nép az őskori kőbaltát? Milyen célra használja? Miféle babonák fűződnek hozzá?

9. kérdés. Szokás-e az alföldi magyar népnél, temetés alkalmával, a már felhantolt sír körüljárása? Ha igen ének hangjai mellett, vagy anélkül?

10. kérdés. Népvándorláskori temetőikben olykor csontfésűt is találni a halott feje mellett, vagy feje alatt. A múlt évben a kis-zombori temetőben, amely egyes leletek szerint gepidának, de minden esetre germánnak látszik, vagy ötven sírban találtam fésűt, még pedig férfi- női- és gyermeksírban egyformán. Ugyanakkor öregebb napszámosaimtól azt hallottam, hogy *Kis-Zomborban még ma is eltemetik a halottal azt a fésűt, amivel utoljára megfésülték*. Ki tud róla, hogy az országnak mely részein van még szokásban a halottnak fésűvel való temetése?

Móra Ferenc.

FELELETEK.

Feleletek a 2. kérdésre. (I. N. és Ny. I, 67). *Szekerény* és *szuszék* név alatt ismert láda lakásokban mint használati bútort, tudtommal és a helyi lapokban tett felhívásomra nyert felvilágosítások alapján Szentesen ma már nincs. Talán néhol, mint lom még a padláson található, mint ahogy onnan került hozzánk a Csongrádmegyei Múzeumba, most a negyedik. Ezt az illető öregebb gazda *szekerénynek* nevezi és száz évesnél idősebbnek mondja. Eredetét és a többiét is (szentesit) a felvidékről származtatja, ahonnan a kanalas és sonkolyos tótok hozták. Két típusa ismeretes; domború és lapos tetejű. Bükkfából készültek, oldalai és teteje nem szorosan összeragasztott, csak egymásba illeszkedő deszkalapokból állanak, ami azért volt fontos, mert bennük romlandó élelmi cikkeket tartottak s hogy bár azt zárva tartották, mégis szellős maradjon. Állítása szerint *szuszéknak* nem ezt nevezték, hanem a hambár kicsinyített alakját, amelyben a házi szükségletre szánt búzáat tartották.

Érdekes megjegyzést is fűzött hozzá. Azt, hogy mikor a számar, rendszerint kora reggel, amikor éhes, rekedten ordít, azt szokták mondani: *kinyitotta a juhász a szekrény ajtaját*. Ugyanis az is, a reggelizés előtt történő felnyitáskor, hasonló hangot adott. Megkíséreltem s valóban minden myitásnál hasonló hangot ad.

A rajtok látható díszítmények közös eredetűeknek látszanak lenni: körök, félkörök, keresztek. Egyébként legközelebb küldök róluk fényképeket is.

Csallány Gábor.